

SHAXS MA'NAVIYATINI TARBIYALASHDA TA'LIM MUASSASALARI, OILA VA JAMOATCHILIK HAMKORLIGI YO'NALISHLARI

Mamanazarov Solijon Sherzodbek o'g'li

A.Navoiy nomli davlat stipendiyasi sohibi(2023-2024-yy)

Muxammadiyev Jamshid Ilhom o'g'li

Nizomiy nomidagi TDPU Tarix fakulteti Milliy g'oya, manaviyat asoslari va huquq talimi yo'nalishi talabasi

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada shaxs ma'naviyatini tarbiyalashda ta'lim muassasalari, oila va jamoatchilik hamkorligi yo'nalishlari haqida so'z yuritiladi. Oila, mahalla, maktab yo'nalishida hamkorlik qanchalik foyda berishi xaqida so'z yuritiladi.

Kalit so'zlar: ma'naviyatli shaxs, demokratik huquqiy davlat, huquqiy madaniyat, ma'naviyat, tarbiya.

Shaxs ma'naviyati, uning dunyoqarashi, insonning tasavvur va e'tiqodiga aloqador ko'nikmalar majmui asosan oilada shakllanadi. Shu ma'noda, oila – haqiqiy ma'naviyat o'chog'i, mafkuraviy tarbiya omili va muhitidir. Binobarin, milliy mafkuramizga xos ilk tushunchalar inson qalbi va ongiga avvalo oila muhitida singadi. Bu jarayon bobolar o'giti, ota ibrati, ona mehri orqali amalga oshiriladi.

Oila, uning asrlar mobaynida saqlanib kelayotgan muqaddas an'analari orqali yoshlarda Vatanga muhabbat, iymon e'tiqod, mas'uliyat, vatanparvarlik, insonparvarlik, ilmga ishtiyoq va madaniyat ko'nikmalari shakllanadi. Zero, har bir fuqaro oilaning jamiyatdagi o'rni va vazifasini, Vatanning ostonadan boshlanishini tushunmasdan turib, o'zini mukammal inson deb his qila olmaydi. Buning uchun ota-onalarimiz savodxon, farzandlarimiz bobo-momolar va mahalla tarbiyasini olgan bo'lishi muhim ahamiyat kasb etadi. Chunki bu shaxs ma'naviyatini shakllantiruvchi omillardir.

Ota-onalar savodxonligi. Yuqorida tilga olingan tarbiya shakllarini amalga oshirishning eng kulay yo'li – avvalo ota-onalarning ma'naviy bilim saviyasini oshirish, ularda sog'lom tafakkur va zamonaviy dunyoqarashni shakllantirishdir. Bu esa ota-onaning farzand oldidagi, el-yurt oldidagi burchini to'g'ri anglashni insonning dunyoga kelishi va kamol topib rivojlanishiga oid qonuniyatlarni puxta bilishini, oilaviy munosabatlar doirasida milliy urf-odat va an'alarimizni eng nodirlarini turmushga singdirish orqali bolalarda milliy qadriyatlarga mehr-muhabbatni

uyg'otishni, ularni mustaqil fikrlaydigan kishilar qilib tarbiyalashni takazo etadi. Binobarin, ota-onalik shunday mas'uliyatli vazifaki, uning jamiyatimiz manfaatiga mos tarzda amalga oshirilishi uchun inson ham ma'naviy jihatdan, ham psixologik jihatdan tayyor bo'lishi kerak.

Kasbni puxta egallash va fidokorona mehnat qilish uchun ilm qanchalik zarur bo'lsa, fozil farzandlar tarbiyalash va ularni insonlarga nafi tegadigan darajada yetuk qilib tarbiyalash uchun ham bilim shunchalik muhimdir. Shuning uchun o'rta asrning ko'zga ko'ringan iste'dodli shoirlaridan biri Abdibek Sheroziy ota-onaga, Ayniqsa, ayol kishiga ilmning zarurati to'g'risida shunday yozgan edi: «Ilm - ayol uchun ziynat. Aqlini nodonlikdan xalos etgan har bir ayol nomus, izzat, ayollik qadrini tushunib yetadi. Bunday ayol hech bir ishda adashmaydi. Imsiz ayol esa bola tarbiyalashda turli xatolarga yo'l qo'yadi».

Bobolar va momolar tarbiyasi. O'zbek oilasida bola ongida sog'lom g'oya va bilimlar shakllanishi jarayonida oilaning kattalari - bobolar, momolar, yaqin qarindosh-urug'lar ham bevosita ishtirok etadi. Azaliy udumga binoan, bola tarbiyasida ota-onadan ham ko'ra bobo va buvilarning ta'siri kuchliroq bo'ladi. Ular oiladagi ma'naviy muhitning boshqaruvchilari yuisoblanadi. Bunday tarbiya an'anasi buyuk ajdodlarimiz taqdirida muhim o'rin tutgan. Masalan, Amir Temurning nevaralari tarbiyasi bilan ularning onalari emas, ulug' bibilari-buvilari shug'ullangan. Xususan, Shohruh Mirzo, Muhammad Sulton Mirzo, Xalil Sulton Mirzo, Ulug'bek Mirzo singari temuriy shaxzodalar Saroyimxonim qo'lida tarbiya topgan.

Xullas, ota-ona o'z bolasini axloq va huquqiy madaniyati uchun jamiyat oldida javobgardir. Ota-onalik burchiga e'tiborsiz qarash fuqarolik mas'uliyatini his etmaslik muhim ijtimoiy burchni bajarmaslik bilan tengdir. Chunki, bolani dunyoga keltirishdan ko'ra, uni jamiyatga nafi tegadigan, sog'lom e'tiqodli, solih farzand qilib tarbiyalash mushkulroqdir.

Mahalla – tarbiyachi. O'zini o'zi boshqarishning milliy modeli bo'lgan mahalla xalqimizning azaliy udumlari, urf-odatlar va an'alariga tayangan holda, ulkan tarbiyaviy vazifani bajaradi. Keksalarning pand-nasixati, kattalarning shaxsiy ibrati, jamoaning hamjihatligi misolida odamlar ongiga ezgulik g'oyalari singdirib boriladi.

Mahalla avvalo sog'lom **ijtimoiy muhitdir**. Bu yerda kuchli ta'sirga ega bo'lgan jamoatchilik fikri mahalla axlining xulk-atvori, o'zaro munosabatlarini adolat va ma'naviy mezonlar asosida tartibga solib turadi. Shu ma'noda mahalla, Prezidentimiz Islom Karimov ta'kidlaganlaridek, haqiqiy demokratiya darsxonasidir.

Mahallada keng jamoatchilik o'rtasida mafkuraviy ishlarni samarali yo'lga qo'yish uchun katta imkoniyatlar mavjud. Ayniqsa, milliy qadriyatlar, mehr-oqibat, el-yurt sha'ni uchun kurash kabi fazilatlar kamol topishida mahallaning o'rni bekiyos. Agar biror mahallada usgan qiz haqida boshqa bir odam noo'rinroq gap aytganini, o'sha qizning mahalladoshi eshitib qolsa, shu qizning sha'ni uchun kurashadi, uni

oklashga, begona odamni esa tartibga chakirib qo'yishga xarakat qiladi. Shu ma'noda mahalla hamjihatlik, or-nomus, birodarlik kabi fazilatlar tarbiyasiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Oilada ota-ona, qaynona-kelin, qarindosh-urug'lar o'rtasidagi munosabatlarning me'yori, ularning maqsadga muvofiqligi, munosabatlardagi samimiyat darajasi ham yoshlarda sog'lom fikrning, sharm-xayo, mehr-oqibat, iffat, ibo, nazokat, lafz, mas'uliyat kabi ijobiy fazilatlar va intellektual sifatlarning namoyon bo'lishiga zamin hozirlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI: (REFERENCES)

1. Yusupov E. Inson kamolotining ma'naviy asoslari. – T.: Universitet, 1998
2. Karimov I.A. O'zbekiston: milliy istiqlol, iqtisod, siyosat, mafkura. 1-jild. - T.: O'zbekiston, 1996
3. Nigmanova Umida Baxramovnaning "Uzluksiz ta'lim tizimida shaxs ma'naviyatini shakllantirishning o'ziga xos jihatlari" mavzusidagi magistrlik dissertatsiyasi – TDPU-2013